

O, kaka sreča! . . . Ali vila bela
 približa tudi ženi se in deci;
 in tudi njim nasuje v postelje
 cekinov zlatih, kjer je kaj prostora.
 In vedno več in vedno več ga vsiplje
 bogastva zlatega umetniku . . .
 Ne bo li konca? Saj še zaduši
 ga s samim zlatom vila navsezadnje!
 In on podpre si glavo z laktom desnim
 in mane si oči pa gleda, gleda . . .
 Sedaj je brez skrbi za stare dni
 on sam in žena pa njegova deca! . . .
 In še tovarišem, tovarišicam
 pomagal lahko bo poslej — kako pak!

Predrami se. Skoz okno gleda dan . . .
 Nocoj pa res je sanjal zlate sanje . . .

A. Aškerc.

Giordano Bruno.

Spisal Sempronio Avanti.

ne 17. februarja t. l. je preteklo 300 let, kar je bil
 v Rimu na »Campo dei fiori« na grmadi živ sežgan
 eden največjih mislecev in filozofov, kar jih je kdaj
 živelo na svetu — Giordano Bruno.

Tista oblast, ki je sežgala pred njim že Husa,
 Savonarolo in mnogo mnogo drugih zaradi njih svobodomiselnosti,
 sežgala je tudi njega. A dočim sta morala umreti Hus in Savonarola,
 ker sta zahtevala reformacijo katoliške cerkve na podlagi evangelija
 samega, oziroma reformacijo javnega npravstvenega življenja, bil je
 na smrt obsojen Giordano Bruno, ker je kot znanstvenik in
 posvetni filozof razširjal nauke, ki so nasprotovali in nasprotujejo
 deloma še dandanes cerkvenim dogmam. Hus in Savonarola sta
 bila sežgana, ker sta delovala v okviru cerkve proti njej za čisti

nauk Kristov, Bruno pa je prišel na grmado, ker je zunaj svoje cerkve z orožjem znanosti in filozofije deloval proti cerkvi in zastarelim nazorom svojega časa . . .

Giordano Bruno je mučenik znanstvene in filozofske svobodne misli. Giordano Bruno je bil genialen človek, ki je s pomočjo neke čudovite in zagonetne divinarske sposobnosti prehitel svojo dobo, se ločil in osvobodil od mišljenja te svoje dobe in si ustvaril takšno naziranje o svetu, do kakršnega so dospeli drugi ljudje komaj 300 let po njegovi smrti . . .

Giordano Bruno je bil rojen l. 1548. v Noli blizu Neapolja. Še mlad je stopil v dominikanski samostan ter se z veliko gorečnostjo vdal učenju grških filozofov. Ti so ga pa le izpodbudili k samosvojemu premišljevanju in svoji sodbi. Humanizem je rodil Italiji cvetočo umetniško renesanso, humanizem je pa osvobodil svet tudi tesnih spon sholastičnih ter dal človeškemu duhu svoboden polet, ki je otvoril človeški misli novih perspektiv.

Sin humanizma in obenem največji pospeševatelj njegov je bil tudi Giordano Bruno, ki je preporodil svobodno znanstveno raziskavanje in premišljevanje.

Zaradi svojih radikalnih in ne več pravovernih nazorov je moral zapustiti samostan in tudi Italijo. Potoval je v Švico, potem na Francosko, kjer je na univerzi v Toulousi postal profesor filozofije. Potem je prišel v Pariz, nato v London in Oxford in končno na Nemško — povsod učeč in razširjajoč svoje nove ideje.

Spisal je več knjig, v katerih je z vso svojo fenomenalno duhovitostjo pobijal do tedaj veljavni geo- in antropocentrični sistem ter se potegoval za sistem Kopernikov in Galilejev. Učil je, da je vseмир neskončen, večni. Toliko je središč, kolikor je solnc in solčnih sistemov. Zemlja se suče okoli solnca, in solnce se samo suče okoli svoje osi. Učil je tudi, da višji organizmi proizhajajo po neskončni poti razvoja iz nižjih organizmov; vsa živa in »neživa« bitja so si v sorodstvu med seboj. Slutil je torej descendenčno teorijo, ki si je dandanes že osvojila znanstveni svet. Bruno je torej predhodnik Darwinov. Tudi oznanjevalatelj današnjega modernega monizma je, ne materialistnega monizma, ampak nekakega oduševljenega, višjega.

Vse vlada ena delujoča moč, ta moč je v vseh stvareh »Bog«. Bog je notranja moč vsega gibanja . . . duša vsega, kar se giblje

in kar se oživlja z njegovo močjo. Boga vidimo v lesku solnca nebeškega in v lepoti vsake stvari . . .

Učil je tudi, da se v vsemiru ne izgubi ni atom materije, pa tudi ni najmanjša moč. Kakor znano, je to zadnjo hipotezo, da se tudi moč ohrani, v novejšem času znanstveno podprl fizik Meyer. (*»Das Gesetz von der Erhaltung der Kraft«.*)

Iz tega sledi jasno, da je prišel s svojimi nauki v navzkrižje s cerkvenimi dogmami, ker je ali direktno ali indirektno tajil marsikaj, kar so njegovi vrstniki brez kritike verovali.

Giordano Bruno je bil tudi pesnik, svobodomiseln pesnik. In tudi njegove poezije so prešinjene z njegovimi filozofskimi idejami. Vmes zavzdigne satirski bič, s katerim tepe zastarele oblike svojega časa . . .

Moralo je priti do konflikta, do tragičnega konca prej ali slej. In prišla je zanj tragična ura.

Povrnivši se s svojega nemirnega blodenja po svetu na povabilo nekega meščana v Benetke, je bil tukaj izdan in predan inkviziciji, ki ga je imela zaprtega več let in ga potem izročila posvetni oblasti (*»bracchium saeculare«*), ki ga naj kaznuje z *»nekrvavo«* kaznijo . . .

In na Campo dei fiori je izdihnil omenjenega dne veliki mislec v plamenih svojo idealno dušo . . .

Tisto leto, 1600., je bilo *»sveto leto«*, in neštete množice ljudstva so bile priromale v Rim. Okoli grmade se je kar trlo ljudi in gledalo grozni prizor . . . Vedeli pa niso, da je krivoverec, ki gori na grmadi, poslej nesmrten, in da se začenja z njim takorekoč nova doba človeške misli.

In on je stal na grmadi sam in zapuščen od vsega človeštva. Krščanski mučeniki so imeli oporo v tisočih in tisočih svojih sovernikov in somišljenikov, imeli so oporo v večnem plačilu po smrti. V zadnjih urah mučeništva jih je krepčalo hrepenenje po kroni Kristusovi.

Giordano Bruno pa je stal tam in umiral sam. Oporo je imel le v sebi samem, v svojem prepričanju, da se je boril za resnico in za svobodo mišljenja. Tolažiti se je moral sam.

Kolika močatost, kolik pogum, kolik značaj!

Dandanes gledamo na te tragične prizore preteklosti objektivno, hladne krvi in s filozofskim mirom.

Zgodovina, »magistra vitae«, uči, da je konservativni tok življenja ugonabljal in pogostokrat tudi uničil še vsakogar, kdor je hotel plavati proti njemu. Zgodovina pa tudi uči, da so mučeniki novih idej podlegli le na videz in začasno, a da so v resnici zmagali in triumfovali nad svojimi nasprotniki in krvniki.

Zmagal je Hus, zmagal je Galilei in zmagal je tudi Giordano Bruno. Kdor je zmožen stvar mirno presoditi, mora reči, da je ogromna večina kulturnega sveta danes istih nazorov, kakršnih je bil pred 300 leti Giordano Bruno. Marsikatera znanstvena in filozofska teza, za katero je Bruno dal svoje življenje, je dandanes splošno priznana.

Dandanes vemo, da je vsa človeška prosveta stvar razvoja, težavnega, mučnega, z žrtvami in mučeniškimi trupli pokritega pota razvoja.

Mi vemo, da je vse na svetu relativno; mi pa tudi vemo, da človeštvo napreduje v svobodnem zmislu in k svobodi vkljub vsem zaprekam!

Dokaz današnjega relativnega napredka je tudi ta, da dandanes ne sežigajo več živih ljudi zaradi njih svobodomiselnih »krivoverskih« nazorov kakor njega dni. Prepričani smo tudi, da se ti žalostni časi ne povrnejo nikdar več, pa naj pride še tako čudna reakcija! In mi smo se popeli celo tako visoko, da se niti preveč ne čudimo nečloveškemu početju tistih ljudi, ki so bili obsodili Giordana Bruna na smrt in ga živega sežgali, ker vemo, da pametneje niso mogli ravnati, ker je bil njih razum zaslepljen, ker so bili nevedni.

Na tistem mestu, kjer je bil ogenj upepelil truplo slavnega meniha Giordana Bruna, stoji danes lep spomenik njemu na čast in spomin.

In če gre mimo tudi najbolj veren in konservativen sin katoliške cerkve, in če je še tolik nasprotnik naukom Brunovim, postati mora za hip, ko zagleda ta monument, in reči: Človek, ki je rajši umrl v plamenih strašne smrti, nego da bi bil preklical, kar je učil, in zatajil svoje prepričanje, tak človek zasluži, da ga časti svet, da ga spoštujejo tudi njegovi nasprotniki . . .

